

МУЗЕЙНА СКАРБНИЦЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО І ПРОФЕСІЙНОГО ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА В КИЄВІ

MUSEUM TREASURE HOUSE OF UKRAINIAN FOLK AND
PROFESSIONAL DECORATIVE ART IN KYIV

ЗОЯ ЧЕГУСОВА

наукова співробітниця Інституту мистецтвознавства,
фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського
НАН України, заслужена діячка мистецтв України

ZOIA CHEUSOVA

Research Officer of Rylsky Institute of Art Studies, Folklore and
Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine,
Honoured Figure of Arts of Ukraine

Національний музей українського народного декоративного мистецтва (НМУНДМ) можна без перебільшення вважати справжньою скарбницею народного і професійного декоративного мистецтва в Києві. Великомасштабна колекція НМУНДМ сьогодні налічує близько 80 000 одиниць (за даними головного зберігача фондів п. Ольги Єрмак). Вона складається з численних шедеврів традиційного народного мистецтва XV-XX ст., найрізноманітніших цінних зразків розгалуженої в радянський період художньої промисловості, авторських творів провідних українських митців професійного декоративно-прикладного мистецтва останньої третини XX ст. і новітньої доби Незалежності України. Неможливо оминати той факт, що цю музейну колекцію було започатковано майже 120 років тому – ще 1899 р. у складі новоствореного київського Міського музею старожитностей і мистецтв, який 1904 р. було перейменовано у Київський художньо-промисловий і науковий музей. У витоків створення колекції НМУНДМ стояли видатні вітчизняні вчені: український археолог, етнограф, мистецтвознавець, дійсний член Української академії наук Микола Біляшівський (1867-1926) – перший і незамінний упродовж двох десятиліть директор відомого київського музею у першій третині XX ст. (1902-1923) та український етнограф, археолог, дослідник українського народного мистецтва, почесний член Української академії мистецтв Данило Щербаківський (1877-1927). Завдячуючи науковим експедиціям Україною, які організував М. Ф. Біляшівський, колекція етнографічного відділу музею (з якого по-суті розпочиналась колекція сучасного НМУНДМ) значно поповнювалась. Він власноруч зібрав і науково атри-

The National Ukrainian Folk Decorative Art Museum (NUFDAM) can be considered without exaggeration a real treasure house of folk and professional decorative art in Kyiv. The large-scale collection of the NUFDM includes today about 80,000 pieces (according to Ms. Olha Yermak, the chief fund custodian). It contains numerous masterpieces of traditional folk art of 15th-20th centuries, various valuable examples of art industry, expanded during the Soviet period, author's works by prominent Ukrainian artists of professional decorative and applied art of the last third of the 20th century and the latest era of Ukrainian Independence. We cannot avoid the fact that this museum collection was founded almost 120 years ago – in 1899 as part of newly established Kyiv City Museum of Antiquities and Art, which was renamed Kyiv Art, Industry and Science Museum in 1904. At the origins of the NUFDM collection were leading domestic scientists: Ukrainian archaeologist, ethnographer, art historian, full member of the Ukrainian Academy of Sciences Mykola Biliashivsky (1867-1926) - the first and irreplaceable for two decades director of the famous Kiev museum in the first third of the 20th century (1902-1923) and Ukrainian ethnographer, archaeologist, researcher of Ukrainian folk art, honorary member of the Ukrainian Academy of Arts Danylo Shcherbakivskyi (1877-1927). Due to the scientific expeditions through Ukraine, organized by M. F. Biliashivsky, the collection of the ethnographic department of the Museum (from which, actually, the collection of the contemporary NUFDM began) was significantly increased. He personally gathered and scientifically attributed thousands of works of folk art, as well as his assistants - brothers Danylo and Vadym Shcherbakivskyi, who managed to find in Ukraine and save from

Андрій Бокотей / Andriy Bokotey

бував тисячі творів народного мистецтва, як і його помічники – брати Данило і Вадим Щербаківські, яким вдалося знайти в Україні і врятувати від руйнування та знищення кілька десятків тисяч пам'яток мистецтва, історії і культури.⁴

Між тим, колекція народного мистецтва та художньої промисловості в середині ХХ ст. увійшла до складу Київського державного музею українського мистецтва. На першу половину 1950-х рр. припадає виокремлення творів народного декоративного мистецтва у його філіал, згодом за Постановою Ради Міністрів Української РСР у липні 1964 р. перетворений на самостійний музей: Державний музей українського народного декоративного мистецтва (ДМУНДМ),¹ який розмістився у приміщеннях колишніх митрополичих покоїв і прилеглої до них домової Благовіщенської церкви – пам'яток архітектури ХVІІІ – поч. ХХ ст., що розташовані на території Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника.⁹

Спільною заповітною мрією фундаторів музейної справи в Україні М. Ф. Біляшівського і Д. М. Щербаківського, яким належала заслуга виокремлення української старовини із загальноросійського культурного надбання і створення загальнонаціональної музейної колекції,⁴ було перетворити Київський художньо-промисловий і науковий музей у національний.⁸ Ця ідея засновників колекції, яка на зламі ХІХ–ХХ ст. здавалася недосяжною і нереальною фантазією, збулась лише через століття. У 2010 р. Постановою Президента України Музею українського народного декоративного мистецтва було надано статус Національного.

damage and destruction several tens of thousands of monuments of art, history and culture⁴.

In the meantime, the collection of folk art and art industry in the middle of the 20th century became part of the Kyiv State Museum of Ukrainian Art. The severance of the works of folk decorative art to its branch was in the first half of the 1950s, later by the Resolution of the Council of Ministers of the Ukrainian SSR in July 1964 it was transformed into an independent museum: the State Museum of Ukrainian Folk Decorative Art (SMUFDA),¹ which is placed in the premises of the former metropolitan rooms and the adjoining Annunciation Church – architectural monuments of the 18th – beginning of the 20th century, located on the territory of the National Kyiv-Pechersk Historical and Cultural Reserve⁹.

The common cherished dream of M. F. Biliashivsky and D. M. Shcherbakivskyi, the founders of museology in Ukraine, who had the merit of separating Ukrainian antiquity from the all-Russian cultural heritage and creating a national museum collection,⁴ was to turn the Kyiv Art, Industry and Science Museum into a national one. [8, p. 40] This idea of the collection founders that at the turn of the 19th-20th centuries seemed to be an unachievable and unreal fantasy, came true only a century later. In 2010, by the Resolution of the President of Ukraine, the Museum of Ukrainian Folk Decorative Art was granted the status of National.

This way, gradually, as a result of many years of hard work of the museum staff on collecting works in expeditions from all regions of Ukraine, their detailed research, attribution, inventory, cataloguing, storage, restoration, promotion, one of the largest in Eastern Europe scientifically equipped museum collection was formed: embroidery,

Так поступово внаслідок багаторічної копїткої праці співробітників музею по збиранню творів в експедиціях з усіх регіонів України, їх всебічному дослідженню, атрибуції, інвентаризації, каталогізації, зберіганню, реставруванню, пропагуванню складалась одна з найбільших у Східній Європі науково укомплектована музейна збірка – справжня скарбниця українського народного мистецтва: вишивки, кераміки, ткацтва та килимарства, скла, фарфору, фаянсу, писанок, декоративного розпису, різьблення на дереві тощо. У цьому контексті правомірно згадати і першого директора філіалу, а потім вже самостійного окремого музею – ДМУНДМ – В. Г. Нагая (1954-1977) та його наступницю на посаді директора ДМУНДМ Н. Л. Розсошинську (1977-2003), завдяки яким у музейній збірці утворилися дві унікальні колекції світового значення: творів Катерини Білокур і Марії Примаченко.⁵

Треба визнати, що в 1950-1980-х рр. виставкова діяльність музею і особливо за його межами, в основному складалась з помпезних виставок Радянської України, які виконували ідеологічне завдання, на що виділялися значні державні кошти. Так, виставками відбирали твори під "наглядом" керівництва і КДБ країни та республіки. Виставки в значній кількості комплектувалися з музейної колекції, а також відбиралися з регіонів. Після експонування виставок значну кількість творів не музейної колекції закуповували та передавали на постійне зберігання музею.⁷ "Ми пережили часи, коли наша робота, у тому числі щодо комплектування збірки перебувала під постійним ідеологічним тиском. Що збирати, як і що показувати в експозиціях і на виставках, диктували зверху. Все це негативно позначалося і на якості колекцій, і на змісті експозицій. Нині ми практично звільнилися від ідеологічного тиску, проте невтішна сторона нашого буття – це збайдужіння держави та суспільства до проблем музеїв, узагалі до збереження й примноження культурної спадщини", – свідчить генеральний директор НМУНДМ у 2003-2016 рр. А. Ф. Вялець.³ У 1991 р. після здобуття Україною незалежності в музеї на експозиційній площі у 1249 м² урочисто відкрілась радикально перебудована музейна експозиція, позбавлена, так званих, "ідеологічно витриманих" у дусі соцреалізму творів народного і декоративно-прикладного мистецтва. В останні десятиліття експозиція постійно оновлюється, але загальний принцип її побудови і нині залишається тим, що було прийнято на початку 1990-х рр.: постійно діючі відділи за видами мистецтв, а також періодичне влаштування тимчасових виставок з фондів НМУНДМ, кураторських групових проєктів та персоналій народних майстрів чи професійних художників (усього приблизно 12-15 щороку) у виставкових залах площею у 150 м². На початку XXI ст. музей діє як культурний заклад з багатовекторною діяльністю, що здійснює активну науково-дослідну, експозиційно-виставкову, освітню, видавничу роботу. Але, перш за все, він виконує свою головну функцію: зберігача історичної культурної спадщини: пам'яток, які є невмирущими національ-

ceramics, weaving and carpet weaving, glass, porcelain, faience, pysankas (painted Easter eggs), decorative painting, wood carving, etc. In this context, it is quiet reasonably to mention the first director of the branch, and then an independent separate museum – SMUFDA – V. H. Nahai (1954-1977) and his successor as director of SMUFDA

N. L. Rozsoshynska (1977-2003), thanks to which two unique collections of world importance were formed in the museum collection: works by Kateryna Bilokur and Maria Prymachenko.⁵

It must be acknowledged that in the 1950s-1980s the exhibition activities of the museum and especially out of it, consisted mainly of pompous exhibitions of Soviet Ukraine that performed an ideological task, for which significant public funds were provided. Thus, the exhibition committees selected works under the "supervision" of the leadership and the KGB of the country and the Republic. Exhibitions in large quantities were completed from the museum collection and selected from the regions as well. After exhibiting, a great number of works from the non-museum collection was purchased and transferred to the museum for permanent storage.⁷

"We have lived through times when our work, including the acquisition of the collection, was under constant ideological pressure. What to collect, how and what to show in expositions and exhibitions, they dictated from upstairs. All this negatively affected both the quality of the collections and the content of the exhibitions. Today we are practically free from ideological pressure, but there is a distressing side of our being - the indifference of the state and society to the problems of museums, to the preservation and enhancement of cultural heritage in general," says A. F. Vyalets, Director General of NUF-DAM in 2003-2016.³

In 1991, after Ukraine gained its independence, a radically rebuilt museum exposition was solemnly opened in the museum's exhibition area of 1,249 m², deprived of works of folk and decorative-applied art that were "ideologically balanced" in the spirit of socialist realism. During recent decades, the exhibition is constantly updated, but the general principle of its construction remains the same as it was adopted in the early 1990s: standing art departments, as well as periodical holding of temporary exhibitions from NUF-DAM funds, curatorial group projects and personalities of folk masters or professional artists (generally, about 12-15 annually) in exhibition halls with an area of 150 m².

At the beginning of the 21st century, the museum operates as a cultural institution with multi-vector activities, carrying out active scientific-research, exhibition, educational and publishing work. But, first of all, it fulfils its main function - to be a keeper of the historical and cultural heritage: monuments, which are immortal national values, that is extremely important for the preservation of the nation's genetic code and Ukrainians' awareness of their national and cultural identity. Thus, the NUF-DAM staff realizes the good statement of the grandson of Academician M. F. Bilashivsky, already a contemporary scientist-museologist of Taras Shevchenko National University of Kyiv

ними цінностями, що вкрай важливо для збереження генного коду нації і усвідомлення українцями своєї національно-культурної ідентичності. Таким чином колектив НМУНДМ втілює в життя влучний вислів онука академіка М. Ф. Біляшівського – уже сучасного науковця-музейника Київського національного університету ім. Тараса Шевченка і його тезки Миколи Миколайовича Біляшівського: "Музей – це інформаційно-виховний центр, який об'єднує людей насамперед можливістю плекати культурну традицію".²

У 1960-х рр. ДМУНДМ створювався і діяв перш за все як науково-методичний центр України по збиранню і вивченню невичерпних скарбів українського народного мистецтва.⁶ Проте важливою частиною колекції НМУНДМ – приблизно її третину (за даними головного зберігача фондів п. Ольги Єрмак) – складає збірка професійного декоративного мистецтва, що утворюється з авторських творів провідних українських художників професійної кераміки, гутного скла, гобелена, батика, художньої емалі тощо. Завдячуючи ним у музейного глядача є унікальна можливість осмислити еволюцію розвитку професійного декоративного мистецтва на зламі ХХ-ХХІ ст.

Так, у 1970-х рр. в кераміці та склі спостерігається радикальна зміна принципів формотворення і декору, що раніше диктувалися принципами утилітарності й корисності. Посудна основа форм поступово набуває іншої ролі, стає елементом творення просторових виставкових композицій, які дивують незвичністю ритмічно-пластичного ладу.

Укрупнення посудних форм у такого роду композиціях, збагачення їх декоративно-пластичного звучання надає їм метафоричного змісту, наближує до станково-декоративного мистецтва. Роботи митців Київського заводу художнього скла А. Балабіна, Л. Митяєвої, С. Голембовської, В. Геншке, І. Зарицького, І. Аполлонова, В. Дудіна, киянина О. Гущина, що включені до постійно діючої експозиції НМУНДМ, наочно підтверджують ці висновки.

Відбуваються значні зрушення в технології. А. Бокотей, Ф. Черняк, З. Масляк, В. Гінзбург (Львів) вирішують формальні завдання, які раніше не ставились українськими майстрами скла. Їхні експерименти розкривають нові горизонти, дозволяють проникнути у внутрішній простір об'єму, вирішувати його не тільки живописно-графічними засобами, а й виразними можливостями скла. Усе більше з'являється композицій, особливо у львів'ян, абстраговано відсторонених від утилітарних форм, які несуть незвично свіже пластичне мислення. Скло 1970-х рр. розкрилось у всьому багатстві своїх можливостей, як матеріал "високого мистецтва".

Покоління 1980-х рр. прагнуло утвердити свої погляди, смаки, відмовляючись від основних засад раціонального синтезу функцій та форми. На противагу розумним, зручним, красивим творам народних майстрів вони стверджували іншу естетику, що вела глядача у світ почуттів, переживань, філософії, де пластика нерідко була далекою від традиційного поняття "красивості", але професійні художники відсто-

and his namesake Mykola Mykolaiovych Biliashivsky: "A museum is an information and educational centre that unites people primarily by the opportunity to cherish cultural tradition".²

In the 1960's, the SMUFDA was formed and operated, first of all, as a scientific and methodological centre of Ukraine for collecting and studying inexhaustible treasures of Ukrainian folk art [6, p. 18]. However, a significant part of the NUFDA collection, about a third of it (according to the chief fund custodian, Ms. Olha Yermak), is a collection of professional decorative art, formed from the author's works by leading Ukrainian artists of professional ceramics, blown glass, tapestry, batik, art enamel, etc. Thanks to them, the museum viewers have a unique opportunity to understand the evolution of professional decorative art at the turn of the 20th-21st centuries.

Thus, in the 1970s, there was a radical change in the principles of shaping and decoration in ceramics and glass that were previously dictated by the principles of utilitarianism and usefulness. The vessel basis of shapes gradually acquires another role, becomes an element of creating spatial exhibition compositions, which surprise with their unusual rhythmic-plastic order.

Enlargement of vessel shapes in such compositions, enrichment of their decorative-plastic sound gives them a metaphorical meaning, brings them closer to easel-decorative art. The works of artists of the Kyiv Art Glass Factory A. Balabin, L. Mitiaieva, S. Holembovska, V. Henshke, I. Zarytskyi, I. Apollonov, V. Dudin, O. Hushchin, an inhabitant of Kyiv, which are included in the permanent exposition of NUFDA, visually confirm these conclusions.

Significant changes in technology take place. A. Bokotey, F. Cherniak, Z. Masliak, V. Hinzburh (Lviv) solve formal tasks that Ukrainian glass masters did not previously set. Their experiments reveal new horizons, allow to penetrate into the inner space of the volume, to realize it not only by pictorial and graphic means, but also by the expressive possibilities of glass. There are more and more compositions, especially performed by Lviv artist, which are abstracted from utilitarian shapes, that carry unusually fresh plastic thinking. The glass of the 1970s was revealed in all richness of its possibilities as a material of "high art".

The generation of the 1980s sought to consolidate their views and tastes, rejecting the basic principles of rational synthesis of functions and forms. In contrast to intelligent, comfortable, beautiful works of folk artists, they stated a different aesthetics, which led the viewer into the world of feelings, experiences, philosophy, where plastic art was often far from the traditional concept of "beauty", but professional artists defended their aesthetic principles, gaining approval and recognition of international exhibitions.

The 1980s were a decade of extremely interesting research in ceramic sculpture in the direction of "retro-folklorism". In the decorative compositions that adorn the exposition of the NUFDA such as Village Madonnas by U. Yaroshevych, Load-I by O. Bezpalkiv, Hospitality by Y. Motyka, What will we fill these vessels with by I. Tumanova-Yershova, Heavy water by O. Dzyndra (Lviv), Ark-I and Winter by L. Bohynskyi, Pot in Toga by A. Ilinskyi (Kyiv) - this or that vessel shape as the primary and integral

Франц Черняк / Franc Cherniak

ювали свої естетичні принципи, дістаючи схвалення та відзнаки міжнародних виставок.

1980-ті рр. – це десятиліття надзвичайно цікавих пошуків у керамопластиці в напрямку "ретрофольклоризму". У декоративних композиціях, які прикрашають експозицію НМУНДМ, "Сільські мадонни" У. Ярошевич, "Ноша-І" О. Безпалків, "Гостинність" Я. Мотики, "Чим ми наповнимо ці посудини" І. Туманової-Єршової, "Важка вода" О. Дзиндри (Львів), "Ковчег-І" і "Зима" Л. Богинського, "Горщик у тозі" А. Ільїнського (Київ) – винахідливо використана та чи інша посудна форма як першооснова і складова частина образно-пластичного задуму. Форми миски, горщика, макітри, глечика, що відповідають на рівні підсвідомості художньо-естетичній уяві українця, перетворюються у роботах сучасних майстрів на мотиви та елементи конструювання композицій складної конфігурації, які часом трансформуються в систему символів і знаків. У цих перлинах колекції НМУНДМ закладено концепції, що визначають структуру образної побудови твору через призму асоціативного сприйняття джерел традиційного народного мистецтва.

Уже цей період у кераміці з'являється тема людини з її переживаннями і болями, тема, яка ніколи раніше не звучала у декоративному мистецтві, завжди до цього націленому на спокій, любов, естетичну насолоду, безконфліктність. Твори з колекції НМУНДМ "Діалог" Р. Петрука, "Біблійні мотиви" та "Поклоніння" Л. Богинського, "Тривожне очікування" А. Ільїнського, а також композиції "Невідправлені листи" та "Мої взаємовідносини з керамікою" Л. Красюк, "Трагедія" Г.-О. Липи – вражають красою страждань, втіленою в гострометафоричних образах, де відчувається прагнення проникнути в надра тривожної, схильної до

part of the figurative-plastic design is ingeniously used. The shapes of bowls, pots, makitras (large pots) and jugs, which correspond to the subconscious artistic and aesthetic imagination of Ukrainians, are transformed in the works of contemporary masters into motifs and elements of constructing compositions of complex configuration, which are sometimes transformed into a system of symbols and signs. In these pearls of the NUFDM collection, the concepts defining structure of figurative construction of a work through a prism of associative perception of sources of traditional national art are put. Already during this time period, in ceramics appears the theme of man with his experiences and pains, a theme that has never been demonstrated before in decorative art, always aimed before this at peace, love, aesthetic pleasure, absence of conflict. Such works from the collection of NUFDM as Dialogue by R. Petruk, Biblical Motives and Worship by L. Bohynskyi, Anxious Expectation by A. Ilinskyi, as well as compositions Unsent Letters and My Relationship with Ceramics by L. Krasiuk, Tragedy by H.-O. Lypa impress with their beauty of suffering, embodied in sharp metaphorical images, where there is a desire to penetrate into the depths of anxious, inclined to reflection of human self-consciousness, embarrassed in the nets of his loneliness. This proves that the Ukrainian ceramics of the 1980s self-determined and chose as the main theme not the everyday life, but the state of mind, human spirituality. And this theme dissolved in itself all the others, demanding an extra-utilitarian, exalted attitude to the shape plasticity, which would correspond to the excited tension of the feelings of its creator.

It is a tribute to the collection of artistic ceramics of the NUFDM: it has largely put an end to the outdated prejudice about the distinction of art as "high" - easel and "low"

Світлана Голембовська / Svitlana Holembovska

рефлексії самовідчуття людини, бентежної в тенетах своєї самотності. Це доводить, що українська керамопластика 1980-х рр. самовизначилась і обрала основною темою не життя побуту, а стан душі, людську духовність. І ця тема розчинила в собі всі інші, вимагаючи позаутилітарного, піднесеного ставлення до пластики форми, яка б відповідала схвильованій напрузі почуттів її творця.

Треба віддати належне збірці художньої кераміки НМУНДМ: вона у великій мірі поклала край застарілим упередженим уявленням про розмежування мистецтва на "високе" – станкове та "низьке" – декоративно-прикладне. У 1990-2010-х рр., коли певним чином почали сублімуватися станкове і декоративне мистецтво, а образ у декоративному мистецтві зазнав ще більшої трансформації, допомогли цьому і влаштовані колективом НМУНДМ персональні виставки таких майстрів професійної кераміки як Л. Богинський, М. Галенко, А. Ільїнський, Н. Ісупова, Н. і С. Козаки, Л. Красюк, Ю. Лазаревська, Г.-О. Липа, О. Міловзоров, Я. Мотика, П. Печорний, О. Рапай, В. Томашевська, В. Хижинський, У. Ярошевич та ін. Вони переконали, що українська кераміка останніх десятиліть – це синтез різних рівноправних мистецьких джерел: скульптурної пластики, графіки, живопису, а професійне декоративне мистецтво України на межі XX-XXI ст. – формально складне і багатоліке.

Чарує і підкуповує шляхетним матеріалом шовком фондова збірка НМУНДМ українських митців в техніках холодного та гарячого батика, вільного розпису по тканині, які теж точно окреслюють еволюцію розвитку українського батика впродовж другої половини XX - початку XXI століть.

- decorative and applied. In the 1990s-2010s, when easel and decorative art began to sublimate in a certain way, and the image in decorative art underwent an even greater transformation, solo exhibitions, arranged by the NUFDM staff, of the following masters of professional ceramics as L. Bohynskiy, M. Halenko, A. Ilinskyi, N. Isupova, N. and S. Kozak, L. Krasiuk, Y. Lazarevska, H.-O. Lypa, O. Milovzorov, Y. Motyka, P. Pechorny, O. Rapai, V. Tomashevskaya, V. Khyzhynskiy, U. Yaroshevych and others helped this as well. They were convinced that Ukrainian ceramics of recent decades is a synthesis of various equal artistic sources: sculpture plastic art, graphics, painting, and professional decorative art of Ukraine at the turn of the 20th-21st centuries is formally complex and many-faced.

The NUFDM fund collection of Ukrainian artists in the techniques of cold and hot wax batik, free textile painting, which also accurately outlines the evolution of the development of Ukrainian batik during the second half of the 20th - early 21st centuries, enchants and captivates with its noble silk material.

Having given the first sprouts on the fertile ground of national culture of the middle of the 20th century, it is obvious that batik developed from the beginning exclusively on the basis of folk poetry ornaments and mainly in the field of applied art in the form of scarves and shawls, as evidenced by the works of such coryphaei as M. Tymchenko (Headscarf for Lampshade, 1954), O. Pashchenko (Headscarf, 1950s, Neck-piece, mid-1950s), V. Lymarenko (decorative fabrics Ukrainian Motif, Flowers, 1960).

An important process since the mid-1960s was the formation of a professional school of "Ukrainian batik", especially in such large centres of decorative and applied art

Давши перші паростки на благодатному ґрунті національної культури середини ХХ століття, очевидно, що батик від початку розвивався виключно на засадах народно-поетичної орнаментики і переважно в руслі ужиткового мистецтва в формах хусток і шаликів, про що яскраво свідчать твори таких корифеїв як М. Тимченко ("Хустина на абажур", 1954 р.), О. Пащенко ("Хустина", 1950-ті рр., "Косинка", сер. 1950-х рр.), В. Лимаренко (декоративні тканини "Український мотив", "Квіти", 1960 р.).

Важливим процесом від середини 1960-х рр. було становлення професійної школи "українського батика", особливо в таких великих центрах декоративно-прикладного мистецтва як Київ і Львів. Тому наступний етап розвитку батика віддзеркалює намагання українських художників-текстильників освоювати декоративно-монументальні форми мистецтва. Ціла плеяда майстерних митців-текстильників Києва, відомих своєю успішною діяльністю на таких гігантах художньої промисловості, як Київський і Дарницький шовкові комбінати, водночас працювала і у ділянці інтер'єрного батикового текстилю, про що свідчить мистецька практика 1970-х–1980-х рр. Запровадження у цей період батика у формах декоративних панно і завів в інтер'єрах громадських споруд, поклато початок новому розумінню цього виду мистецтва. Саме в цей період українські зодчі усвідомили, що батик – це один з найбільш ефектних видів декоративного мистецтва в архітектурі, і він, як і гобелен, має широкий спектр емоційної дії, такі ж засоби колористичного та композиційного розмаїття, але значно мобільніший у виконанні, ніж ткани твори.

Інтер'єрний батиковий текстиль в колекції НМУНДМ презентують ліричні за характером панно в пейзажному і натюрмортному жанрах таких висококласних художників як Н. Грибань ("Цвітіння", 1980; "Тихий шепіт трав", 1983), Т. Мороз ("Трави", 1987, "Квіти", 1989), Н. Кияниця ("Пробудження", 1987, "Вечірній дзвін", 1988). Шедеври цих мисткинь дарують глядачу не тільки естетичну насолоду, а й усвідомлення того, що батик за своєю природою – мистецтво синтетичне, яке можливо розглядати, у сукупності: і як декоративне мистецтво, і як новий тип графіки чи живопису, бо, власне, це – комбінація графічно-живописного мистецтва і технології текстильника.

Поширення такого цікавого явища як "образотворчий батик" в 1990-х рр., реалізація власних авторських концепцій з оригінальними проявами батикового малярства у 2000-х рр. прочитуються у живописі на шовку Т. Мисковець ("Замок над хмарами", 1996 р.), Н. Гронської ("Світло в темряві" з серії "Віщі сни", 2009 р.), О. Литвина (триптих "Чорний ліс", 1988), Л. Лукаш ("Чарівна осінь або перший сніг", 2015) та інші. Це умовні фігуративні і абстрактні батикові композиції, кожна з яких виконана у суто індивідуальній художній манері, ретельно відпрацьована, побудована на найтонших нюансах колірних поєднань і вимагає уважного спілкування з глядачем. Вони дають чітке уявлення про ті образно-пластичні трансформації, які відбуваються в мистецтві українського батика

as Kyiv and Lviv. Therefore, the next stage of the development of batik reflects the efforts of Ukrainian textile artists to master the decorative and monumental art forms. A whole pleiad of skilled textile artists of Kyiv, famous for their successful work on such giants of art industry as Kiev Silk Weaving Mill and Darnytsky Silk Plant, simultaneously worked in the field of interior batik textiles, and the artistic practice of the 1970s-1980s confirms this. The introduction of batik in this period in the form of decorative panels and curtains in the interiors of public buildings marked the beginning of a new understanding of this kind of art. It was during this period, when Ukrainian architects realized that batik was one of the most effective types of decorative art in architecture, and it, like tapestry, had a wide range of emotional impact, the same means of colour and compositional variety, but much more mobile in performing than woven works.

Interior batik textiles in the NUF DAM collection are presented by lyrical panels in the landscape and still life genres of such high-class artists as N. Hryban (Blossom, 1980; Silent Whisper of Herbs, 1983), T. Moroz (Herbs, 1987, Flowers, 1989), N. Kyianytsia (Awakening, 1987, Evening Bell, 1988). The masterpieces of these women artists give the viewer not just aesthetic pleasure, but also the realization that batik by its nature is a synthetic art that can be considered together: both as a decorative art and as a new type of graphics or painting, because, actually, it is a combination of graphic and painting art and textile technology.

Spreading of such an interesting phenomenon as "figurative batik" in the 1990s, implementing of their own author's concepts with original sings of batik painting in the 2000s can be read in the silk painting by T. Myskovets (Castle over the Clouds, 1996), N. Hronska (Light in the Dark from the series Prophetic Dreams, 2009), O. Lytvyn (Black Forest triptych, 1988), L. Lukash (Wonderful Autumn or the First Snow, 2015) and others. These are conditional figurative and abstract batik compositions, each of which is made in a purely individual artistic manner, thoroughly worked out, built on the superfine nuances of colour combinations and requires considerate communication with the viewer. They give a clear idea of these visual and plastic transformations occurring in the art of Ukrainian batik in recent decades. And, first of all, it is an aspiration to more complicated philosophical figurative-associative thinking, to the use of various author's techniques of hot wax and cold batik against the background of constant tendency towards the principles of national imaging. At the solo exhibitions of the above-mentioned masters of fabric art, organized in the NUF DAM, the audience seemed to rediscover the numerous possibilities of batik technique, found original visual and plastic interpretations of the surrounding world, performed by talented Ukrainian textile workers.

Thanks not only to temporary exhibitions of personalities of leading masters of professional ceramics, modern glass blowing, traditional and non-traditional artistic textiles, etc., but also to curatorial exhibition projects of professional decorative art, the NUF DAM as a museum institution takes today a flexible cultural form, optimally com-

останніх десятиліть. І, перш за все, – це устремління до більш ускладненого філософського образно-асоціативного мислення, до використання різноманітних авторських технік гарячого та холодного батика на тлі незмінного тяжіння до засад національного образотворення. На персональних виставках згаданих вище майстрів мистецтва тканини, організованих у НМУНДМ, глядач ніби заново відкривав для себе численні можливості батикової техніки, знаходив оригінальні образні і пластичні інтерпретації оточуючого нас світу, відтворені талановитими українськими текстильниками. Завдячуючи не тільки тимчасовим експозиціям персоналій провідних майстрів професійної кераміки, новітнього гутництва, традиційного і нетрадиційного художнього текстилю тощо, а й кураторським виставковим проектам професійного декоративного мистецтва, НМУНДМ як музейна інституція приймає сьогодні гнучку культурну форму, оптимально поєднуючи історію та сучасність, демонструючи на практиці розумне співіснування традиційного та інноваційного.

Широкий розголос серед українських відвідувачів у пресі і на телебаченні мали такі масштабні кураторські виставкові проекти як "Світ глиняного дива" (2008), "Пісні про кохання" (2008), "Ангеле мій охоронцю мій" (2011-2012), "Чайник" (2015), "Сучасний львівський вітраж" (2017), "ZOO-ZOOM. Зооморфна пластика" (2019), "Світове скло в Україні" (2019). Кожний з них по-своєму розкривав багатоасяжну панораму розвитку українського професійного декоративного мистецтва.

У стінах НМУНДМ експонувався Всеукраїнський арт-проект "Пісні про кохання" (весна-літо 2008 р.), який став спільною програмою Української секції Міжнародної асоціації арт-критиків AICA та музею (автор ідеї і куратор AICA З. Чегусова, куратор НМУНДМ О. Новодережкіна, координатор НМУНДМ А. Вялець), що вперше охопив таку кількість і різноманіття видів та жанрів професійного декоративного мистецтва України.

Хоча любовна лірика – цей надзвичайний різновид мистецтва – здається, на перший погляд, нехарактерною для художнього текстилю, кераміки, скла, та, незважаючи на це, даний проект об'єднав в одній експозиції 300 творів близько 100 провідних українських художників-прикладників. Тому цю виставку куратор і музейники на той час розглядали як трамплін до майбутньої Всеукраїнської триєнале професійного декоративного мистецтва в стінах НМУНДМ (на жаль, події 2014 року не дали реалізувати цю ідею).

Тема кохання – цього багатогранного і різнобарвного почуття – розкривалась у творах митців настільки несподівано і яскраво, що у глядача змінювалось сприйняття матеріалів декоративно-ужиткового мистецтва як таких, що придатні лише для творення утилітарних предметів і сувенірної продукції. Талановиті художники-прикладники з Києва, Львова, Луцька, Ужгорода, Рівного, Тернополя, Вінниці, Запоріжжя, Полтави, Черкас, Сум та інших міст руйнували звичні стереотипи й доводили, що мовою вовни, бавовни, шовку, глини, кришталю можна говорити про таємні порухи

binning history and the present time, showing in practice a reasonable coexistence of traditional and innovative.

Such large-scale curatorial exhibition projects as The World of the Clay Miracle (2008), Songs of Love (2008), My Guardian Angel (2011-2012), Teapot (2015), Contemporary Lviv Stained Glass (2017), ZOO-ZOOM. Zoomorphic Plastics (2019), World Glass in Ukraine (2019) received widespread publicity among Ukrainian visitors in the press and on television. Each of them in its own way revealed a comprehensive panorama of the development of Ukrainian professional decorative art.

The All-Ukrainian art project Songs of Love (spring-summer 2008) was exhibited within the walls of the NUFDM, which became a joint program of the Ukrainian Section of International Association of Art Critics (AICA) and the museum, which for the first time covered such a number and variety of types and genres of professional decorative art of Ukraine (created by the curator of the AICA Z. Chehusova, the curator of the NUFDM O. Novoderezhkina, coordinator of the NUFDM A. Vyalets).

Although love lyrics - this amazing kind of art - seems, at first glance, unusual for artistic textiles, ceramics, glass, but, despite this, the project united 300 works by about 100 prominent Ukrainian applied artists in one exhibition. That is why the curator and museum workers considered this exhibition as a springboard to the forthcoming All-Ukrainian Triennial of Professional Decorative Art within the walls of the NUFDM at that time (unfortunately, the events of 2014 did not allow to realize this idea).

The theme of love - this diverse and colourful feeling - was revealed in the artists' works so unexpectedly and vividly that the viewer's perception of materials of decorative and applied art as those suitable only for the creation of utilitarian objects and souvenirs changed. Talented applied artists from Kyiv, Lviv, Lutsk, Uzhhorod, Rivne, Ternopil, Vinnytsia, Zaporizhzhia, Poltava, Cherkasy, Sumy and other cities broke the usual stereotypes and proved that the language of wool, cotton, silk, clay and crystal can speak about movements of the human soul, open their views and feelings, solve complex visual and plastic tasks.

The leitmotif of the works in the exhibition was the theme of two. He and She. Reflections on the harmony of spiritual unity, on the path to it, on the happiness of the meeting was the core of the exhibition. The theme of love united gifted personalities, absolutely different in their creativity, into a single, surprisingly consonant creative chord, into a peculiar "philosophical research" that reflected the mysterious collision of terrestrial and cosmic forces.

Motifs of love in the works of textile workers sounded indirectly, transmitted in the language of symbols, metaphors, allegories with the help of specific for hand weaving, embroidery, collage means. Often they appeared in the haze of romance (N. Borysenko Two, L. Borysenko Meeting, N. Pikush Magic Kiss), sometimes in sadness (L. Zhohol It's Time, Brother, It's Time, M. Bazak Solitude (triptych)), and sometimes they were coloured with a slight irony (T. Kyseliova (Thorny Path to Love - I, II, N. Lytovchenko Nymph and Satyr).

The theme of love requires an elevated attitude to the form, which must correspond to the excited tension of

людської душі, розкривати свої погляди і почуття, вирішувати складні образно-пластичні завдання. Лейтмотивом творів в експозиції була тема двох. Він і Вона. Роздуми про гармонію духовного єднання, про шлях до нього, про щастя зустрічі – змістовний стрижень виставки. Тема кохання об'єднувала обдарованих, абсолютно несхожих за своїм креативом особистостей в єдиний, напроцуд цілісний творчий акорд, у своєрідне "філософське дослідження", яке відображало таємниче зіткнення земних і космічних сил.

Мотиви кохання в роботах текстильників звучали опосередковано, передавалися мовою символів, метафор, алегорій за допомогою специфічних для ручного ткання, вишивки, колажу засобів. Нерідко вони поставали у серпанку романтики (Н. Борисенко "Двоє", Л. Борисенко "Зустріч", Н. Пікуш "Магічний поцілунок"), іноді – журливості (Л. Жоголь "Пора, брат, пора", М. Базак "Самітність (триптих)"), а деколи забарвлені легкою іронією (Т. Кисельова ("Тернистий шлях до кохання – I, II", Н. Литовченко "Німфа і Сатир").

Тема кохання вимагає піднесеного ставлення до форми, яка має відповідати схвильованій напрузі емоцій її творця. Так, панно майстрів батика перетворювались на світоглядно-філософські твори, насичені загадковим внутрішнім світлом (Н. Гронська "Ніч закоханих", "Райський сад"; Т. Мисковець "Дерево бажань"), а в умовно-фантастичному світі, вибудованому майстрами кераміки, скла із вражаючою безпосередністю володарювала безмежна радість поряд із тихою закурою (керамічна скульптура і пластика Н. Ісупової, Н. і С. Козаків, І. Норець, Т. Зайцевої; склопластика С. Кадочнікова).

Учасники арт-проекту "Пісні про кохання" гучно заявили про себе як майстри широкого діапазону: вони постали не лише творцями "корисних речей для побуту", а, передусім, як художники-лірики, мислителі, філософи: як закохані художники!

Українською секцією Міжнародної асоціації арт-критиків АІСА в грудні 2011 – січні 2012 рр. у залах НМУНДМ також було ініційовано і Різдвяну виставку творів провідних майстрів секції декоративно-прикладного мистецтва КОНСХУ "Ангеле мій, охоронцю мій (текстиль, кераміка, скло)" (автор ідеї і куратор від АІСА З. Чегусова, куратор НМУНДМ О. Новодережкіна, координатор НМУНДМ А. Вялець), яка мала надзвичайно сприятливий досвід спільної роботи з цим найулюбленішим серед художників-ужитківців музеєм у Києві.

Безсумнівно, у кожного українського майстра текстилю, кераміки, скла є своє неповторне мистецьке уявлення про цю надприродну ідеальну істоту, що призначена бути посередником між небом і людьми. Тому куратору вдалось цікавим зібрати в єдиному виставковому просторі різноманітних за своєю образністю ангелів, відтворених у численних техніках і матеріалах декоративного мистецтва.

До авторського кола виставки було залучено 40 професійних художників, яким близька ця тема, що представили 100 робіт. Це, по-суті, 100 творів-молитов:

emotions of its creator. Thus, the panels of batik masters turned into ideological and philosophical works, saturated with mysterious inner light (N. Hronska Night of Lovers, Paradise Garden; T. Myskovets Tree of Wishes), and in the conditionally fantastic world, built by masters of ceramics, glass, boundless joy along with a quiet sadness ruled with astonishing immediacy (ceramic sculpture and plastic by N. Isupova, N. and S. Kozak, I. Norets, T. Zaitseva; fiber-glass by S. Kadochnikov).

The participants of the Songs of Love art project loudly declared themselves as masters of a wide range: they appeared not only as the creators of "useful things for everyday life", but, above all, as lyricists, thinkers, philosophers: as artists in love!

In December 2011 - January 2012, the Ukrainian Section of International Association of Art Critics (AICA) also initiated in the halls of the NUFDM a Christmas exhibition of works by leading masters of the section of decorative and applied art of the Kyiv Organization of the National Union of Artists of Ukraine My Angel, My Guardian (Textile, Ceramics, Glass) (created by the curator of the AICA Z. Chehusova, the curator of the NUFDM O. Novoderezhkina, coordinator of the NUFDM A. Vialets) that had an extremely favourable experience of collaborative work with this favourite museum in Kyiv among applied artists.

Certainly, every Ukrainian master of textiles, ceramics and glass has his own unique artistic idea of this supernatural ideal being, which is designed to be a mediator between heaven and people. That is why the curator found it interesting to gather angels of various imagery, reproduced in numerous techniques and materials of decorative art, in the same exhibition space.

The author's circle of the exhibition involved 40 professional artists who are close to this topic and who presented 100 works. These are, in fact, 100 works of prayer: for their loved ones and for all of us, Ukrainians, and, principally, it is their common prayer for the merciful fate of contemporary decorative art, which in parallel with the destruction of the factories of art glass and ceramics in recent decades, is gradually disappearing from art maps of Ukraine.

The following leading masters of artistic textiles of Kyiv as M. Bazak, N. Borysenko, L. Borysenko, N. Hronska, L. Zhohol, T. Kyseliova, I. Kirshyna, L. Maidanets-Barhylevych, T. Myskovets, N. Pikush and invited guests from Lutsk A. Popova and T. Yadchuk-Bohomazova took part in the exhibition. Talented works of these artists were made in original author's techniques of weaving, silk painting, collage, embroidery. They attracted with their novelty, depth of symbolic and philosophical subtexts, artistry of performance.

The metaphoric by its nature ceramics of O. Blank, M. Halenko, A. Ilinskyi, N. Isupova, T. Zaitseva, the Kozak family, L. Krasiuk, I. Norets, H. Semenko, V. Tomashevskaya, T. Pavlyshyn (Lviv, works from the museum collection of the NUFDM) was distinguished with its original imagery and brave usage of decorative properties of ceramic materials.

The masters of art glass V. Dudin, I. Zarytskyi, S. Kadochnikov, S. Smiian demonstrated the perfection of plastics

за своїх близьких і за всіх нас українців, а, головне, це їх спільна молитва за милосердну долю сучасного декоративного мистецтва, яке паралельно знищенню заводів художнього скла і кераміки останніми десятиліттями, поступово зникає з мистецької мапи України. У виставці взяли участь провідні майстри художнього текстилю Києва М. Базак, Н. Борисенко, Л. Борисенко, Н. Гронська, Л. Жоголь, Т. Кисельова, І. Кіршина, Л. Майданець-Баргилевич, Т. Мисковець, Н. Пікуш та запрошені гості з Луцька А. Попова і Т. Ядчук-Богомазова. Талановиті твори цих мистців були виконані в самобутніх авторських техніках ткацтва, живопису на шовку, колажу, вишивки. Вони приваблювали новизною, глибиною символіко-філософських підтекстів, артистизмом виконання.

Оригінальною образністю та сміливим використанням декоративних властивостей керамічних матеріалів відзначалася метафорична за характером кераміка О. Бланк, М. Галенка, А. Ільїнського, Н. Ісупової, Т. Зайцевої, родини Козаків, Л. Красюк, І. Норець, Г. Семенко, В. Томашевської, Т. Павлишин (Львів, твори з музейної збірки НМУНДМ).

Досконалість пластики, віртуозність володіння технічними прийомами обробки скляної маси демонстрували майстри художнього скла В. Дудін, І. Зарицький, С. Кадочников, С. Сміян. Своєрідністю художньо-пластичних ідей вирізнялись неординарні твори емальєрів О. Бородає, Ю. Бородай, Т. Ільїної, С. та Т. Колечків. Світлої радості та теплоти додавали експозиції представлені на виставці різдвяні ляльки Г. Дюговської, І. Кіршиної, Е. Нібак, М. Кузьменко, М. Сичової.

При всіх намаганнях створити спокійну, безтурботливу, погідливу виставку, абстраговану від соціальних і політичних проблем сучасності, в експозицію було включено твір з ознаками нашого драматичного часу – керамічну композицію неординарного київського художника Андрія Ільїнського. Його гротескний, у стилі постпостмодернізму жіночий фігуратив-трансформер з метафоричною назвою "Вертеп", що відсилав до лялькового пересувного народного театру XVII-XIX ст.ст., символізував наше життя в Україні, яке доволі часто нагадує велику лялькову виставу з відомими у народі добрими і лихими персонажами, у діях яких добро дуже швидко обертається на зло. Кумедно-печальні образи з білими, червоними, чорними крилами, які більше асоціювалися з "занепалями" ангелами, зустрічаючи і проводжаючи відвідувачів виставки у вестибюлі музею, ніби опускали "з небес на землю", проте не надто порушували загальний святковий настрій, залишаючись за межами "божественної краси" виставкових залів першого поверху і лівої галереї другого поверху.

Надзвичайно вдалий виставковий проєкт "Чайник, як привід для бесіди", який було відкрито в залах НМУНДМ до новорічних свят 2014-2015 рр. (автор ідеї і куратор І. Бекетова, координатори Л. Білоус, А. Вялець), окрім позитивних естетичних вражень викликав роздуми про мистецтво кераміки, її історію, сьогодення, сучасні тенденції розвитку і майбутнє. Проєкт захоплював своїм феєричним змаганням

and virtuosity of mastering the techniques of glass mass processing. Extraordinary works of enamellers O. Borodai, Y. Borodai, T. Ilna, S. and T. Kolechko were distinguished by the originality of artistic and plastic ideas. The Christmas dolls of H. Diuhovska, I. Kirshyna, E. Nibak, M. Kuzmenko, and M. Sychova, presented at the exhibition, added light joy and warmth to the exposition. In spite of all efforts to create a calm, carefree, well-balanced exhibition, abstracted from the social and political problems of our time, the exhibition included a work with signs of our dramatic time - a ceramic composition by the extraordinary Kyiv artist Andrii Ilnskyi. His grotesque, postmodern-style female figurative-transformer with the metaphorical name "Nativity Scene", which referred to the puppet mobile folk theatre of the 17th-19th centuries, symbolized our life in Ukraine, which often resembles a large puppet show with well-known good and evil characters, in whose actions good very quickly turns into evil. Funny and sad images with white, red, black wings, which were mostly associated with "fallen" angels, meeting and escorting visitors of the exhibition in the lobby of the museum, as if lowered "from heaven to earth", but did not disturb much the overall festive mood, staying outside "Divine beauty" of the exhibition halls on the first floor and the left gallery on the second floor.

Extremely successful exhibition project Teapot as an Occasion for Conversation, which was opened in the halls of the NUFDM for the New Year holidays 2014-2015 (author and curator I. Beketova, coordinators L. Belous, A. Vialets), in addition to positive aesthetic impressions, provoked reflections on the art of ceramics, its history, the present, current trends of development and the future. The project captivated with its fairy competition in the artistic fantasies of talented Ukrainian artists - well-known, leading masters of professional ceramics, and very young, yesterday's students as well - on the theme of contemporary Ukrainian "art teapot". Good artists from different cities and towns of Ukraine - Kyiv, Lviv, Cherkasy, Poltava, Reshetylivka, Chervonohrad, Vasylykiv, Uzhhorod, who "fell ill" with I. Beketova's idea, joined this fascinating idea of the curator of the art project of this soulful New Year's vernissage, and this wonderful, so to speak, "ceramic epidemic" turned out to be very fruitful and useful for contemporary Ukrainian decorative art.

A similar wide panorama of the possibilities of artistic ceramics with its splendid palette as in this exhibition was also demonstrated at the NUFDM in March 2008, when the museum staff with the same curator - the head of the department of artistic ceramics of the NUFDM Iryna Beketova made a successful exhibition of professional clay under the title World of Clay Miracle, which presented about 200 works of clay, terracotta, chamotte, majolica, porcelain by more than 100 participants from all over Ukraine. On it, for the first time since Independence, Kyivans saw both traditional ceramics and the latest ceramic compositions by professional masters, many of which now adorn the permanent exhibition and funds of this temple of decorative art.

The New Year's project 2014-2015 that included more than 100 exhibits by 50 artists, where a leading part

у мистецьких фантазіях талановитих українських митців – як знаних, провідних майстрів професійної кераміки, так і зовсім молодих, вчорашніх студентів – на тему сучасного українського "арт-чайника". До втілення захоплюючої ідеї куратора арт-проекту цього душевного новорічного вернісажу долучились гарні митці з різних міст України – Києва, Львова, Черкас, Полтави, Решетилівки, Червонограда, Василькова, Ужгорода, які "захворіли" ідеєю І. Бекетової, і ця прекрасна, так би мовити, "керамічна епідемія" виявилась дуже плідною та корисною для сучасного українського декоративного мистецтва.

Подібну широку панораму можливостей художньої кераміки з її розкішною палітрою як на цій виставці, було продемонстровано також у НМУНДМ у березні 2008 р., коли колектив музею з тим же куратором – завідувачем відділу художньої кераміки НМУНДМ Іриною Бекетовою зробив успішну виставку професійної кераміки під назвою "Світ глиняного дива", де презентувалося близько 200 робіт з глини, теракоти, шамоту, майоліки, фарфору більше 100-а учасників теж з усієї України. На ній кияни тоді вперше за добу Незалежності побачили як традиційну кераміку, так і новітні керамічні композиції професійних майстрів, багато з яких тепер прикрашають постійну експозицію і фонди цього храму декоративного мистецтва.

Новорічний проект 2014-2015 рр. що налічував понад 100 експонатів 50 художників, де першу скрипку грав чайник, здавалося, ще більш розширював "горизонти свідомості" глядачів, не дивлячись на те, що вона була меншою попередньої за обсягом предметів та за кількістю учасників. Але вони отримували певний "естетичний шок", коли з подивом відкривали невідомі для себе образні, пластичні, конструктивні, технологічні можливості такої рідної для усіх з дитинства посудини. Складно уявити собі, яким непередбачуваним за характером може бути наш "старий добрий знайомий" чайник!

Зрозуміло, що чайник як предмет – не є українською традицією. Тому великою перевагою цього показу був задум куратора включити в експозицію, окрім креативних керамічних творінь наших сучасників, і витвори геніальних українських народних майстрів Полтавщини, Чернігівщини, Сумщини, Волині, Київщини, Вінниччини, що зберігаються у фондах НМУНДМ. Завдяки ним глядач мав можливість прослідкувати еволюцію формотворення чайника, переконавшись, наскільки цікаво ця посудина адаптувалася на теренах української землі в ХІХ-на поч. ХХ ст., і як сьогодні ця невмируща, в основі своїй утилітарна річ, органічно увійшла в контекст українського декоративного мистецтва початку ХХІ ст. Виставка імпонувала усвідомленням того, якими "гігантськими кроками" ця ужиткова річ відірвалася від народного мистецтва минулих століть, пригломшуючи своїми неоавангардними та постмодерністичними рефлексіями на тему чайника таких авторів як О. Дворак-Галік ("Ти ніколи мене не відкриєш", "Багаторазовий чайний пакетик"), І. Ковалевич ("Чайники, що лежать"), Ю. Мусатов ("Нічний експрес"), С. Козак ("Триплія"), Т. Павлишин-Святун ("Зелений шум"),

was played by a teapot, seemed to further expand the "horizons of consciousness" of the audience, despite the fact that it was smaller than the previous one in terms of volume of objects and number of its participants. But they received a certain "aesthetic shock" when they surprisingly discovered unknown for themselves figurative, plastic, constructive, technological possibilities of such a vessel, which is so native to everyone from childhood. It is hard to imagine how unpredictable our "good old acquaintance", teapot, can be!

It is clear that the teapot as an object is not a Ukrainian tradition. That is why the great advantage of this demonstration was the curator's idea to include in the exhibition, in addition to creative ceramic works of our contemporaries, the works of genius Ukrainian folk artists of Poltava, Chernihiv, Sumy, Volyn, Kyiv and Vinnytsia regions as well, which are stored in the NUFDM funds. Thanks to them, the audience had the opportunity to follow the evolution of the formation of the teapot, seeing how interestingly this vessel adapted to the Ukrainian land in the 19th-early 20th century, and how today this immortal, basically utilitarian thing, organically entered the context of Ukrainian decorative art of the early 21st century. The exhibition impressed with the realization of the "giant steps" that this useful thing broke away from the folk art of past centuries, stunning with its neo-avant-garde and postmodernist reflections on the theme of the teapot by such authors as O. Dvorak-Halik (You Will Never Open Me, Reusable Tea Bag), I. Kovalevych (Teapots Lying), Y. Musatov (Night Express), S. Kozak (Trypillia), T. Pavlyshyn-Sviatun (Green Noise), H. Drul Who bloomed?). These authors are characterized by creative freedom, the intention of non-traditional, often paradoxical by its imagery innovative shapes that are in harmony with contemporary visual art of Ukraine, which is developing in the context of the all-European artistic process. S. Kadochnikov, a virtuoso of glass art, who this time decided to try himself creatively and in the company of ceramists (Teapot for Strong Drinks) was remarkable among the "creators".

The works, where the utmost conventionality and laconism of plastics gave a powerful aesthetic effect, generating deep imagery, attracted attention. N. Isupova (Relationships), Y. Lazarevska (Buddhas triptych), A. Ilnyskiy (Angels and Tanks), S. Gerasymenko (Happy Art), L. Nahirniak (Teapot of Wine composition), I. Norets (Blowing Further, Grandma's Cup, Little Communal Flat), N. Popova (Secret Meeting) succeeded the most: each of them in his unique authorial manner, embodied in ceramic sculpture, in decorative sculpture their touching, penetrating stories with a philosophical connotation, proving that ceramics is an art with a limitless thematic and figurative range. Among the extraordinary exhibition projects of professional decorative art, held by the NUFDM, Modern Lviv Stained Glass (April-June 2017), presented by the Professional Association of Stained Glass Artists "Vikno" - a unique creative association appeared in Lviv in the late 1990s, should also be mentioned.

The museum space of the NUFDM demonstrated an immense palette of visual-plastic and volumetric-spatial possibilities of contemporary stained glass (exhibition cura-

Г. Друль ("Хто зацвів?"). Цим авторам властиві творча розкутість, прагнення до нетрадиційних, нерідко парадоксальних за своєю образністю інноваційних форм, суголосних сучасному візуальному мистецтву України, яке розвивається у контексті загальноєвропейського художнього процесу. Серед "креаторів" виділявся і С. Кадочников – віртуоз художнього скла, який на цей раз вирішив спробувати себе творчо і в товаристві керамістів ("Чайник для міцних напоїв").

Звертали на себе увагу твори, де гранична умовність і лаконізм пластики давали потужний естетичний ефект, породжуючи глибинну образність. Це найбільш вдалося Н. Ісуповій ("Стосунки"), Ю. Лазаревській (триптих "Буди"), А. Ільїнському ("Ангели і танки"), С. Герасименку ("Нарру Art"), Л. Нагірняку (композиція "Чайник вина"), І. Норець ("Передуття", "Бабусина чашка", "Комуналочка"), Н. Поповій ("Таємна зустріч"): кожний з них у своїй неповторній авторській манері, втілював в керамічній пластичі, в декоративній скульптурі свої зворушливі, пронизливі історії з філософським підтекстом, доводячи, що кераміка – це мистецтво з безмежним тематично-образним діапазоном. Серед неординарних виставкових проєктів професійного декоративного мистецтва, проведених НМУНДМ, також слід згадати "Сучасний львівський вітраж" (квітень-червень 2017), презентований Професійною асоціацією художників-вітражистів "Вікно" – унікальним творчим об'єднанням, що виникло у Львові в кінці 1990-х років.

У музейному просторі НМУНДМ відкривалася неосяжна палітра образно-пластичних та об'ємно-просторових можливостей сучасного вітражу (куратор виставки н. с. НМУНДМ Ольга Новодережкіна). Дивовижні витвори зі скла і металу в традиційних техніках, зокрема Тіффані, та таких новаційних як ф'юзинг (спікання скла) чи слампінг (спікання скла по формі), змінювали розуміння цього неперевершеного різновиду декоративного мистецтва, що вражав своїми фантазійними формами і чарував випромінюванням багатокольорного, здавалось "божественного" світла. На вернісажі львівських віртуозів скла експонувалась різноманітна, надзвичайно оригінальна об'ємно-просторова пластика (О. Янковський "Закохані"; А. Курило "Сфери", "Вітрило", "Сон Якова", "Політ", "Сон"; О. Шевченко "Стара лампа – Символ Душі – Лабіринт Душі") та пласкі міні-вітражі (В. Рижанков із серії "Натюрморт"; В. Змієвець серія "Без назви"; О. Шевченко "Ієрогліф"), що призначені не тільки для виставкового й музейного простору, а, передусім, для сучасного житлового і громадського інтер'єру. Тут експонувались і скляні ікони з ювелірним розписом срібною протравою (О. Янковський "Богородиця"; А. Курило "Різдво"), і фрагменти монументальних іконостасів зі скла для сакральних споруд (О. Личко, А. Винту, Ю. Павельчук, Інсталяція "Пробудження").

Твори львівських вітражистів переконливо доводили, що вітраж – це сяюче світлом і кольорами мистецтво, сповнене високої естетики, є ідеальним декоративним оздобленням як для архітектурного середовища, так і для виставкового та музейного простору.

Ihor Matsiyevskiy / Ihor Matsiyevskiy

tor, research officer of the NUFDM Olha Novoderezhkina). Amazing works of glass and metal in traditional techniques, in particular Tiffany, and such innovations as glass fusing (sintering) or slumping (sintering glass in shape), changed the understanding of this unsurpassed variety of decorative art, which impressed with its fantasy forms and enchanted with radiation of multi-coloured, seemed a "divine" light. Various, extremely original volumetric-spatial works of plastics were exhibited at the vernissage of Lviv glass virtuosos (O. Yankovskiy Lovers; A. Kurylo Spheres, Sail, Jacob's Dream, Flight, Dream; O. Shevchenko (Old Lamp - Symbol of the Soul - Labyrinth of the Soul)) and flat mini-stained glass (V. Ryzhankov from the series Still Life; V. Zmiievets the series Untitled; O. Shevchenko Hieroglyph), which are designed not only for exhibition and museum space, but, above all, for modern residential and public interiors. There were also exhibited glass icons with silver etching (O. Yankovskiy Virgin Mary; A. Kurylo Christmas), and fragments of monumental glass iconostases for sacred buildings (O. Lychko, A. Vintu, Y. Pavelchuk, Awakening Installation). The works of Lviv stained glass artists demonstratively proved that stained glass is an art shining with light and colours, full of high aesthetics, it is an ideal decorative decoration both for the architectural environment and for the exhibition and museum space.

Альберт Балабін / Albert Balabin

Надзвичайно потужним в просторі НМУНДМ сприймався виставковий арт-проект сучасного художнього скла восени 2019 р., який складався з трьох виставок 11-го Міжнародного симпозиуму гутного скла, що раз на три роки завжди традиційно відкривався у Львові у першій декаді жовтня. На цей раз львівський симпозиум вдало розширив свою географію, відкривши 5 вересня у київському музеї три передсимпозиумні виставки під назвами "Світове художнє скло в Україні" і "Балтійське скло": остання – подвійна – презентувала твори провідних майстрів у цій мистецькій царині з Литви та Естонії разом з персоналією художниці з Латвії Анди Мункевиці.

The exhibition art project of contemporary glass art in autumn 2019, consisted of three exhibitions of the XI International Blown Glass Symposium, which was traditionally opened in Lviv in the first decade of October once every three years, was accepted as extremely powerful in the NUF DAM space. This time the Lviv symposium successfully expanded its geography, opening on September 5 in the Kyiv museum three pre-symposium exhibitions entitled World Glass Art in Ukraine and Baltic Glass: the latter was double and presented the works by leading masters in this field of art from Lithuania and Estonia together with the personality of the Latvian artist Anda Munkevica.

Кураторами цього "каскаду" вражаючих імпрез гутного і кришталевого скла були директор Музею скла у Львові, завідувач кафедри художнього скла Львівської національної академії мистецтв (ЛНАМ) Михайло Бокотей і директор НМУНДМ пані Людмила Строкова, чії музейні колективи у плідній співпраці і здійснили цей масштабний проект при вагомій підтримці Українського культурного фонду (УКФ).

Так у шанувальників "якісного" сучасного мистецтва виникла можливість познайомитися в залах НМУНДМ із раритетною колекцією Музею скла у Львові, з роботами київських художників-склярів, які зберігаються у фондах НМУНДМ, і з шедеврами новітнього балтійського скла. Усе це твори з оригінальним образним та пластичним мисленням, що гармонійно поєднується з технічною досконалістю, знаних іноземних та українських митців – неодноразових учасників львівських симпозіумів (1989-2016 рр.). Усі три виставки, які настільки органічно поєднувалися між собою, що сприймалися суцільною великою експозицією, видавалися вельми яскравими в розмаїтості новаторських знахідок художників-склярів, які перетворили студійне скло у територію вільного творчого пошуку. Експонати імпонували своїми оригінальними побудовами предметів, які розвивають концепцію посудних форм (С. Пауел "Венеційська квітка", 1995. США; Ж.-П. Шевальє "Ваза", 2010. Франція; М. Роджерс "Композиція", 2007. США; М. Естранд "Морська квітка", 2013. США); захоплювали сміливими ідеями і їхнім яскравим втіленням в різновидах декоративної склопластики (Р. Крюкас "Під вітром", 2018. Литва; І. Ліль "На хвилях життя", 2012-2018 Естонія); дивували численними засобами виразності як в асоціативно-зображальних композиціях (П. Ігнасія "Римські портрети", 2004. Іспанія; С. Кадочніков "Пробудження", 2015 Україна), так і в абстрактних площинних та об'ємно-просторових формах (А. Бокотей "Левада", 2013. Україна; К. Накада "Об'єкти", 2007. Японія; Д. Сілтавуо "Крат і Зел", 2016. Фінляндія; П. Ілло "Об'єкти", 2013. Словаччина І. Стульгайте "Одна з планет маленького принца", 2018 Литва) тощо. Виставкова експозиція проекту в НМУНДМ, яку було побудовано на галереях другого поверху, починалась для глядачів на першому поверсі з персоналії латвійки А. Мункевиці. Вона вражала своїми експресивними гранично-умовними декоративними скульптурами на тему "Чорні коні", які сприймали своєрідними виразними символами саме мистецтва скла. Вони ніби нагадували, що скло, яке випробують вогнем, веде себе як гарячий кінь, який намагається скинути з сідла свого вершника, а майстер гуту у лічені хвилини мусить приборкати цього дикого мустанга. У цій боротьбі і народжується художнє скло.

Базова виставка цього арт-проекту у НМУНДМ "Світове скло в Україні" була безпосередньо пов'язаною з історією міжнародних симпозіумів гутного скла, які проводяться у Львові вже 30 років, не перериваючи своєї діяльності на відміну від інших

The curators of this "cascade" of impressive events of blown and crystal glass were the director of the Museum of Glass in Lviv, the head of the Department of Glass Art of Lviv National Academy of Arts (LNAA) Mykhailo Bokotey and the director of the NUFDAM Ms. Liudmyla Strokova, whose museum staffs implemented in their fruitful cooperation this large-scale project with the great support of the Ukrainian Cultural Foundation (UCF).

Thus, the fans of "quality" contemporary art had the opportunity to get acquainted in the halls of the NUFDAM with the rare collection of the Glass Museum in Lviv, with the works of Kyiv glass artists, which are stored in the NUFDAM funds, and with masterpieces of modern Baltic glass as well. All these are works with original visual and plastic thinking that are harmoniously combined with technical perfection by well-known foreign and Ukrainian artists - multiple participants of Lviv symposiums (1989-2016).

All three exhibitions, which were so organically combined with each other that they were perceived as a coherent large exposition, seemed very bright in their variety of innovative discoveries of glass artists who turned studio glass into a territory of free creative search. The exhibits impressed with their original constructions of objects that develop the concept of vessel shapes (S. Powell Venice Flower, 1995. USA; J.-P. Chevalier Vase, 2010. France; M. Rogers Composition, 2007. USA; M. Estrand Sea Flower, 2013. USA); captured with challenging ideas and their vivid embodiment in the varieties of decorative fibreglass (R. Kriukas Under the Wind, 2018. Lithuania; I. Lill On the Waves of Life, 2012-2018. Estonia); astonished by numerous means of expression both in associative-pictorial compositions (P. Ignacia Roman Portraits, 2004. Spain; S. Kadochnikov Awakening, 2015. Ukraine) and in abstract planar and volumetric-spatial forms (A. Bokotey Levada, 2013. Ukraine; K. Nakada Objects, 2007. Japan; J. Siltavuuo Krat and Zel, 2016. Finland, P. Illo Objects, 2013. Slovakia; I. Stulgaitė One of the Planets of the Little Prince, 2018. Lithuania), etc.

The exhibition exposition of the project in the NUFDAM, which was constructed on the galleries of the second floor, began for the audience on the first floor with the personality of the Latvian A. Munkevica. She impressed with her expressive boundary conditional decorative sculptures on the theme of "Black Horses", which were accepted as a peculiar distinct symbols of the art of glass. It seemed that they reminded us that the glass tested by fire behaves like a hot-tempered horse trying to unseat its rider, and the master of hot glass furnace must break this wild mustang in a very few minutes. In this struggle, art glass is born.

The basic exhibition of this art project in the NUFDAM World Glass in Ukraine was directly connected with the history of international blown glass symposiums, which are held in Lviv for 30 years, without interrupting its activities unlike other glass centres, in particular, Nový Bor in the Czech Republic, Vilnius in Lithuania, Gus-Khrustalnyi in Russia, Bárdudvarnok in Hungary.

центрів скла зокрема Новий Бор в Чехії, Вільнюс у Литві, Гусь-Хрустальний у Росії, Бардудварнок в Угорщині. Тому саме Львів уславився як визначний східноєвропейський осередок новітнього експериментального гутництва, в чому вбачається, треба віддати належне, велика заслуга ініціатора, засновника і постійного голови оргкомітету цього славетного львівського симпозіуму (від 1989 р.) народного художника України, ректора ЛНАМ (2000-2015), професора, лауреата Національної премії України ім. Т. Шевченка, дійсного члена Національної академії мистецтв України (НАМУ), неперевершеного маестро художнього скла А. А. Бокотей.

Відзначимо, що учасники кожного з симпозіумів впродовж 30 років лишають у дарунок Львову свої твори, які традиційно експонуються на постсимпозіумних виставках в Національному музеї у Львові ім. А. Шептицького. Це дало підстави А. Бокотейу на початку 2000-х рр. підняти перед міською владою важливе питання про потребу створення спеціального, єдиного в усій державі Музею сучасного художнього скла. І такий музей було відкрито в 2006 р. (до 750-річчя м. Львова) у приміщенні Історичного музею у Львові – у підвалі старовинного палацу Бандіnellі на площі Ринок, який останніми роками успішно очолює Михайло Бокотей.

Можна сміливо констатувати, що даний спільний київський і львівський арт-проект у НМУНДМ не тільки презентував світове скло в Україні, а й переконував, що українське гутництво, розвиваючись на зламі ХХ-ХХІ ст. у контексті авторського студійного скла, перебуває на злеті і заслужено отримує світове визнання. Не дивлячись на вже відзначені НМУНДМ такі солідні його ювілеї, як 120-річчя від заснування музейної колекції і 65-річчя цієї авторитетної музейної установи, так і не вирішуються, на жаль, дві основоположні проблеми останніх десятиліть, які стосуються майже усіх музейних закладів України. Перша – держава не виділяє кошти на закупівлю музеєм творів сучасного професійного декоративного мистецтва, тому переважна більшість їх потрапляє до приватних колекцій, за кордон, або лишається в майстернях художників. Водночас НМУНДМ, як і інші музеї, шукає шляхи постійного поповнення своєї колекції, яка з року в рік усе ж таки зростає. Але тільки завдячуючи подарунковим роботам авторів після їхніх персоналій і групових виставкових проєктів, влаштованих НМУНДМ; передачі предметів власниками колекцій; передачі творів з підрозділів Державної митної служби України (конфіскації); невеликих закупівель за рахунок спонсорських коштів. "У мізерних нинішніх бюджетах більшості музеїв України відсутнє фінансування поповнення колекцій. А відтак наші музеї практично позбавлені можливості виконувати одну з найважливіших своїх функцій – науково комплектувати колекції, що в свою чергу веде до порушення перспективи розвитку та повноцінного функціонування музею", – констатує А. Ф. Вялець [3, с. 9]. Друга проблема – музей не має достатніх експозиційних площ. У постійній експозиції

That is why Lviv became famous as an outstanding Eastern European centre of the latest experimental glass blowing, which happens, we must give credit where credit is due, due to the great service of the initiator, founder and permanent chairman of the organizing committee of this well-known Lviv symposium (since 1989), People's Artist of Ukraine, rector of LNAA (2000-2015), professor, Shevchenko National Prize winner, a full member of the National Academy of Arts of Ukraine (NAAU), the unsurpassed maestro of glass art A. Bokotey.

It should be noted that the participants of each of the symposiums leave their works as a gift to Lviv for 30 years, which are traditionally exhibited at post-symposium exhibitions in Andrey Sheptytsky National Museum in Lviv. This gave A. Bokotey grounds in the early 2000s to raise before the city authorities an important issue about the need to create a special, the only in the whole state Museum of Contemporary Glass Art. And such a museum was opened in 2006 (to the 750th anniversary of Lviv) in the premises of the Lviv Historical Museum - in the basement of the ancient Bandinelli Palace on Rynok Square, which in recent years has been successfully headed by Mykhaylo Bokotey.

It is fair to state that this joint Kyiv and Lviv art project in the NUFDM not just presented world glass in Ukraine, but also convinced that the Ukrainian glass blowing, developing at the turn of the 20th-21st centuries in the context of the author's studio glass, is on the rise and deservedly receives worldwide recognition.

In spite of such solid anniversaries already celebrated by the NUFDM as the 120th anniversary of the museum collection and the 65th anniversary of this authoritative museum institution, unfortunately, two fundamental problems of recent decades, which affect almost all museum institutions in Ukraine, are not solved. The first is that the state does not allocate funds to the museum to purchase works of contemporary professional decorative art, so the vast majority of them find their place in private collections, abroad, or remain in artists' workshops. At the same time, the NUFDM, like other museums, is looking for ways to constantly develop its collection, which is still growing from year to year. But this is possible only thanks to the gift works of the authors after their solo and group exhibition projects arranged by the NUFDM; handing of items by collection owners; transfer of works from the units of the State Customs Service of Ukraine (confiscation); small purchases at the expense of sponsorship funds. "In the miserable current budgets of most museums in Ukraine, there is no funding for the development of collections. As a result, our museums are practically deprived of the opportunity to perform one of their most important functions - to scientifically complete collections, which in turn leads to a violation of the prospects of development and full functioning of the museum," says A. F. Vialets [3, p. 9]. The second problem is that the museum does not have sufficient exhibition space. In the permanent exhibition it is possible to present only 5% of the funds. In addition,

є можливість представити лише 5 % фондів. Окрім того міська влада понад двох десятиліть не може вирішити питання капітального ремонту "бездієвого" музейного залу площею в 400 м², вкрай необхідного для тимчасових експозицій. Тому складно не погодитися з думкою народного художника України, академіка Української академії архітектури Людмили Жоголь: "Якби функціонували усі експозиційні площі, якби хоча б 50 % творів підняти з фондосховищ НМУНДМ, то ми б побачили, яким багатством володіємо! Ми б мали Великий Музей Великого Мистецтва!" [5, с. 37].

І усе ж таки не полишаємо надії, що один з провідних національних музеїв Києва, нарешті, попри усі наші загальнонаціональні проблеми, збагатиться, завдячуючи зусиллям нинішнього енергійного генерального директора НМУНДМ Л. В. Строкової модерно обладнаним виставковим залом, який конче потрібний для втілення подальших музейних арт-проектів. Мріється і про більше: про окремий у майбутньому Музей сучасного професійного декоративного мистецтва на правах філії НМУНДМ, створення якого прискорило б обіг життєдайних соків, які насичують розлогу крону історичного велетня-ювіляра – Національного музею українського народного декоративного мистецтва.

the city authorities have not been able to resolve the issue of renovating the "idle" museum hall with an area of 400 m², which is extremely necessary for temporary exhibitions, for more than two decades. Therefore, it is difficult to disagree with the opinion of the People's Artist of Ukraine, Academician of the Ukrainian Academy of Architecture Liudmila Zhohol: "If all exhibit areas operated, if at least 50% of the works were delivered from the NUFDM depository and presented, then we would see what treasure we possess! We would have a Great Museum of Great Art!" [5, p. 37].

Let us still hope that one of the leading national museums in Kyiv will, finally, despite all our national problems, be enriched, thanks to the efforts of the current energetic director general of the NUFDM L. V. Strokova, with modernly equipped exhibition hall, which is indispensable for implementing further museum art projects. And we dream of something more: a separate Museum of Modern Professional Decorative Art in the future as a branch of the NUFDM, the creation of which would accelerate the circulation of life-giving juices that saturate the sprawling crown of the historical giant jubilarian - the National Ukrainian Folk Decorative Art Museum.

Література

1. Білоус Л. Становлення та діяльність Музею українського народного декоративного мистецтва (1954-2004 рр.). Музеї народного мистецтва та національна культура : зб. наук. праць за редакцією д-ра мистецтв. М. Р. Селівачова / Департамент культури КМДА, НМУНДМ. Київ : Златограф, 2006. С.18 – 29.
2. Біляшівський М. Брама в країну майстрів. 100 років колекції ДМУНДМ : наук. зб. за ред. д-ра мистецтв. М. Р. Селівачова. до 100-річчя колекції. Вип. XL. Київ : Артєк, 2002. С. 24-31.
3. Вялець А. Переднє слово. Музейні колекції: історія, дослідження, атрибуція. Зб. наук праць за редакцією д-ра мистецтв. М. Р. Селівачова. Київ : ТОВ "ХІК", 2010. С. 8-14.
4. Вялець А. Українські музеї та їхні фундатори. Історичні і сучасні проблеми функціонування. Фундатори музейних колекцій та реалії сучасного стану розвитку музейної справи. Наук. зб. за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 145-річчю від дня народження М. Ф. Біляшівського та 135-річчю від дня народження Д. М. Щербаківського / Департамент культури КМДА, НМУНДМ. Київ, 2014. С. 10-22.
5. Жоголь Л. Наш музей. Яким йому бути? Музеї народного мистецтва та національна культура : зб. наук. праць за редакцією д-ра мистецтв. М. Р. Селівачова. Київ : Златограф, 2006. С. 35-37.
6. Розсошинська Н. Державний музей українського народного декоративного мистецтва. 100 років колекції ДМУНДМ : наук. зб. за ред. Д-ра мистецтв. М. Р. Селівачова. до 100-річчя колекції Музею. Вип. XL. Київ : Артєк, 2002. С. 14-23.
7. Розсошинська Н. Міжнародна виставкова діяльність Музею українського народного декоративного мистецтва. Музеї народного мистецтва та національна культура : зб. наук. праць за редакцією д-ра мистецтв. М. Р. Селівачова. Київ : Златограф, 2006. С. 30-34.
8. Шовкопляс Г. Данило Щербаківський і музей. 100 років колекції ДМУНДМ : наук. зб. за ред. д-ра мистецтв. М. Р. Селівачова. до 100-річчя колекції Музею. Вип. XL. Київ : Артєк, 2002. С. 39-42.
9. Музей українського народного декоративного мистецтва/uk.m.wikipedia.org.